

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті визначено роль позааудиторної діяльності студентів у технічних університетах Західної Європи, можливості для її здійснення й оцінювання, а також ставлення викладачів і студентів до цієї діяльності.

Ключові слова: позааудиторна діяльність, соціальні навички, розвиток особистості, оцінювання діяльності, академічна успішність.

У сучасному суспільстві вимоги до випускників ВНЗ для їх вступу в професійний світ стають все більш складними. Під час навчання у системі освіти здобуваються знання, але навички, досвід і практика більше набувають під час участі у позанавчальній, позааудиторній діяльності. Надзвичайно важливим є аналіз ролі позааудиторної діяльності у формуванні інженера сьогодні, вивчення світового досвіду в цій сфері та запропонування шляхів вирішення проблеми інтегрування цього питання в європейську систему вищої освіти.

Проблемі активізації та розвитку самостійності студентів приділяють увагу багато вітчизняних і західних дослідників, таких як Л. Арістова, Л. Вяткін, М. Махмутова, П. Підкасистий та ін. М. Каган й А. Осницький вивчають психологічні основи розвитку пізнавальної самостійності. Ю. Бабанський і С. Паршина висвітлюють ідеї цілісності та системності всього педагогічного процесу. О. Леонт'єв, В. Серіков, А. Третякова розглядають особистісний аспект цієї проблеми. Д. Асвані, К. Йейтс, Д. Махоні, С. Романовський, П. Сагеев, Г. Сейтс, Д. Скотт, Г. Хайтман, О. Ханталь та багато інших західних учених досліджують те, як самі студенти сприймають свою готовність до роботи після закінчення ВНЗ та складові цієї готовності.

Мета статті – визначити роль позааудиторної діяльності у формуванні сучасного інженера, проаналізувати досвід і приклади такої діяльності в університетах західних країн та запропонувати шляхи вдосконалення такої діяльності у вітчизняних університетах.

Впродовж декількох років вітчизняні та західні дослідники робили спробу визначити ознаки випускника технічних ВНЗ стосовно технічних і загальних компетенцій. Було запропоновано розділити технічні компетенції на дві галузі – інженерну й практичну. Інженерна компетенція формується у процесі засвоєння комплексу математичних і технічних засобів для вирішення інженерних завдань, тоді як практична передбачає визнання та формулювання проблеми та її вирішення (навіть якщо проблема не є суто технічною). Якісний аналіз анкетування випускників західних ВНЗ показав, що вони відчують себе підготовленими до роботи завдяки ряду складових, таких як технічна освіта, навички вирішення проблем, навички спілкування на офіційному рівні й усвідомлена необхідність вчитися впродовж життя. Але вони також підкреслили слабкості своєї підготовки, які полягають у труднощах роботи у великих групах, відсутності управлінсь-

ких та лідерських навичок. Дослідження підкреслюють, що між технічними та нетехнічними навичками випускника вищих технічних шкіл існує прямий і дуже тісний зв'язок [3].

Таким чином, виявляються суперечності між соціально-економічною потребою в ініціативних, самостійних кадрах і традиційною системою їх підготовки, між вимогами до сучасного інженера, який повинен мати високий рівень самостійності у своїй професійній діяльності та реальним рівнем його підготовки після закінчення ВНЗ.

У зв'язку з новими промисловими стандартами до персоналу організацій висуваються все вищі вимоги: гнучкості, постійного оновлення, здатності адаптуватися, приймати відповідальні рішення, діяти в ситуаціях, що динамічно змінюються. Стабільність та передбачуваність усе більше замінюються безперервними змінами й удосконаленням виробничих процесів, важливість розмірів та масштабів організації поступається швидкості реакції та виконанню робіт на світовому рівні якості. У зв'язку з цим у педагогічній науці йдуть активні пошуки нової моделі випускника ВНЗ. Освіта стає орієнтованою на отримання сучасних ключових компетенцій як здатності не тільки відтворювати академічні знання, а й створювати нові знання у рамках практичної діяльності, вирішувати нові складні завдання.

Життя студента, як вітчизняного, так і західного, балансує між навчанням та позанавчальним життям. Проте навчання – це не тільки кредити й оцінки. Всі дисципліни потребують чогось більшого, ніж можуть надати лекції. Інженерні спеціальності в особливості потребують дещо більшого стандарту, аніж той, що отриманий на лекціях. Оскільки майбутні інженери забезпечують технологічний бік функціонування суспільства, вони мають бути готовими здолати будь-які труднощі, з якими можуть зіткнутися. Саме тут позанавчальна діяльність може бути додатком до академічної освіти. Це факультативна діяльність, яка зазвичай не оцінюється у балах, вона проводиться у вільний час студента, але водночас вона є дуже корисною для його особистісного розвитку. Позаплановою діяльністю вважають усю діяльність поза навчальним планом, яка додає до саморозвитку студента. Європейські університети пропонують широкий діапазон видів діяльності, серед яких є радіостанції, політичні клуби, соціальні клуби (такі як асоціації для згуртування нових студентів, волонтерська робота,), клуби майстерності (фотографія, ремесло), технічні клуби (наприклад, для тих, хто цікавиться Linux), спортивні.

Але позапланова діяльність для одного студента може бути просто навчальною діяльністю для іншого студента. Учасники дослідження в рамках програми TREE (Teaching and Research in Engineering in Europe) погодилися, що примусова й обов'язкова діяльність не може бути включена до позапланових заходів. Проте потрібно взяти до уваги, що студенти, які працюють, також саморозвиваються завдяки роботі, тобто їх роботу можна вважати позаплановою діяльністю [2].

Але самі університети мають сфокусуватися на заохоченні такої діяльності, і одним із запропонованих рішень у межах TREE було таке, що студентські об'єднання на факультетах повинні взяти на себе завдання активізувати позанавчальну діяльність серед студентів. Коли мова йде про кількість членів таких організацій, як клуби й об'єднання, то визнання їх діяльності відіграє важливу

роль. Водночас треба брати до уваги поведінку студентів: деякі лише відвідують лекції, інші є активними членами різноманітних позааудиторних заходів. Ці студенти визнають потенціал таких заходів, де вони вчаться вирішувати складні та реальні проблеми, використовуючи знання та навички. Деякі з цих видів діяльності вважаються дуже корисними в стимулюванні міжнародного співробітництва, у поширенні нової ментальності, у чому дуже зацікавлені представники бізнесу. Таким чином, такі студенти можуть фактично отримати добре місце стажування та навіть першу роботу. Зазвичай компанії віддають перевагу людям із досвідом роботи, особливо на міжнародному рівні, та з іншого боку, дуже важко отримати такий досвід до закінчення ВНЗ.

Відповідні структури університету мають забезпечувати студентів інформацією про всі наявні види діяльності, стимулюючи реалізацію можливостей студентів поза університетом, підтримуючи групи із такими можливостями (надаючи офіси та гроші), проводячи гнучку політику відносно студентів, які беруть участь у цій діяльності, наприклад, стосовно іспитів і відвідування занять. Університети можуть працювати разом з асоціаціями, які мають можливість заохочувати участь студентів у позанавчальній роботі. Існують університети, у системі навчання яких певні компанії беруть активну участь, наближаючись, таким чином, до студентів із самого початку. Проте якщо студент буде отримувати гроші за стажування у цих компаніях, то це більше буде схоже на роботу, аніж на позанавчальну діяльність, хоча, звичайно, така робота не менш корисна для саморозвитку [2].

Отже, можна визначити три види оточення, у яких існує студент: навчання, позанавчальна діяльність і робота. На симпозіумі BEST (Board of European Students of Technology – Рада європейських студентів технічних спеціальностей) на тему “Роль позанавчальної діяльності у формуванні інженера” ще в 2005 р. розглядалися безліч питань, пов’язаних із можливостями позанавчальної діяльності та ставленням до неї адміністрації університетів. Деякі університети роблять обов’язковим для студентів брати участь у позааудиторній діяльності, і це важливо, бо підвищує цінність діяльності. З іншого боку, є студенти, які просто реєструються, але не беруть активної участі в діяльності. Отже, самі студенти хотіли б, щоб така діяльність визнавалася, але не була обов’язковою. Університети можуть заохочувати позааудиторну діяльність або мотивувати студентів брати участь у деяких проектах. Щоб мотивувати студентів, вони можуть давати диплом або ставити заліки за деякі види діяльності, тільки сам університет має вирішувати, які навички потрібні студентам та які види діяльності мають стосунок до цих навичок. Визнання поаудиторної діяльності можливе завдяки її оцінюванню або дозволу заміни предметів на вибір. Ще одна можливість – це включати результати позанавчальної діяльності в університетський диплом разом із сертифікатом, який дає університет. Процес визнання має базуватися на доцільності та добровільності. Студенти мають надати доказ активної участі у діяльності, наприклад, рекомендацію, й опис участі в діяльності та перелік отриманих навичок. Після оцінювання відповідними викладачами висновок буде мати форму “зараховано/не зараховано”.

Пропонуються ще деякі рішення, які допоможуть оцінювати різноманітну позааудиторну діяльність. Наприклад, є думка, що студентам потрібно дозволити описувати таку діяльність самим. Така самооцінка означає, що студент розу-

міє важливість і доцільність діяльності для його особистого розвитку та знає, як оцінювати надбані навички та компетенції. Така оцінка буде включати опис виду діяльності з усіма необхідними деталями й опис результату, досягнутого через цю діяльність. Оцінка всієї діяльності, виконаної студентами, буде включена до їх особистого “портфоліо”, документа, у який збирається весь неакадемічний досвід студента. Правила заповнення такого документа мають надаватися університетом за тим самим принципом, як різні заклади надають громадянам правила заповнення анкетних даних. Після визнання необхідності такої самооцінки можна запитати себе, як цей документ можна використати для офіційного підтвердження досвіду студента. На європейському рівні поки що нічого не можна зробити через надмірний бюрократизм системи, до того ж різниця у типах та цінності позапланової діяльності у різних країнах буде ще однією перешкодою. Більше того, це може порушити автономію університетів. Саме тому запропоновано, щоб визнання документа робилося на рівні університетів спеціальним відділом з назвою “Відділ акредитації попереднього та емпіричного навчання”. Такий відділ буде відповідальним за заохочення, самооцінку студентів, здійснення остаточного визнання (тобто офіційної сертифікації) такої діяльності [1].

Весь досвід студентів пропонується оцінювати індивідуально, із довільним використанням (на розгляд університету) міжнародних принципів оцінювання позааудиторної діяльності (ХСА – extra-curricular activities). Маючи на увазі, що різні види діяльності потребують різних типів оцінювання, необхідно зробити певне планування серед них. Відділ акредитації буде відігравати таку саму роль, як офіс Erasmus зараз відіграє в університетах (Програма Erasmus – European Community Action Scheme for the Mobility of University Students). Це порівняння пов’язане з тим фактом, що офіси Erasmus мають справу з визнанням навчальної кваліфікації (за кордоном або у специфічних обставинах), тоді як “Відділ акредитації попереднього та емпіричного навчання” буде мати справу із неакадемічною кваліфікацією. Таким чином, такий відділ повинен мати підготовлений штат та координатора.

Остаточне визнання (тобто офіційну сертифікацію) можна робити, включаючи результати позанавчальної діяльності, оцінені самим студентом та схвалені відділом, у додаток до диплома студента. При цьому можна не ставити офіційні заліки за позааудиторну діяльність (чи то університетські, або ECTS тощо), але результати діяльності обов’язково мають бути включені у додаток до диплома студента [1].

Роль університетів в організації позанавчальної діяльності не є новою. Наприклад, у Великій Британії є дві системи. Одна враховує діяльність студентів перед вступом до університету. Інша враховує діяльність під час навчання, але заліки за цю діяльність вважаються додатковими, не замінюючи заліки за основні предмети. В Іспанії, в Університеті Барселони, використовують схожу систему: 3% кредитів дають за позанавчальну діяльність, але участь у ній має бути збалансована, а діяльність повинна бути різноманітною. Іноді, залежно від виду діяльності, ці кредити можуть бути зараховані як звичайні курси дисциплін.

Підтримка позанавчальної діяльності викладачами в різних країнах відрізняється. Деякі студенти скаржаться на те, що професори не підтримують їх із цього питання, деякі, навпаки, вважають, що мають неофіційну підтримку від викладачів. Але головною думкою студентів є те, що вони потребують підтрим-

ки. З точки зору більшості професорів, позанавчальна діяльність дійсно важлива для саморозвитку студентів. Їх треба різноманітно підтримувати та мотивувати для участі у ній, але ця діяльність може негативно впливати на успішність навчальної діяльності, і студенти мають бути попереджені про необхідність більшої концентрації на майбутній професії. Успішність у позанавчальній діяльності не може бути включена в академічну довідку студента, але на неї можна посила- тися у супроводжувальному листі при рекомендації студента для тієї чи іншої роботи. Навіть якщо зробити спеціальні додатки до диплома про успіхи у поза- навчальній роботі, дуже важко оцінити її та порівняти її різні види, щоб виробити критерій оцінювання. Участь у позанавчальній діяльності розвиває будь-яку людину, але важко оцінити, наскільки сильно. До того ж, організації, де випуск- ник буде працювати, не приділяють великої уваги оцінці, у них є інші шляхи пе- ревірити, що він отримав у плані розвитку особистості, це важливіше, аніж діз- натися, що саме він зробив для цього. Адже завдання позанавчальної діяльнос- ті – не включення її результатів до резюме, а розвиток особистості, тому види такої діяльності кожний обирає для себе сам.

Не всі університети вважають позааудиторну діяльність однаково важли- вою. Наприклад, голова приймальної комісії Оксфордського університету каже: “Студенти, що вступають до університету, не повинні гаяти час на позапланову діяльність, бо суспільству не потрібні другорозрядні історики, які добре грають на флейті”. Речник Кембриджського університету заявив: “Рішення з прийому студентів базуються лише на академічному критерії, видатна майстерність у по- заплановій діяльності ніколи не компенсує низький академічний потенціал”. Го- лова приймальної комісії у магістратуру Оксфорду стверджує, що думка про те, що неакадемічні заслуги можуть допомогти при вступі – це міф, адже студентам краще приділяти більше уваги навчання, аніж намагатися самостверджуватися завдяки роботі у благодійних організаціях. Причому його ремарка пролунала пі- сля того, як міністр вищої освіти Великої Британії запевнив учнів, що робота у благодійності підвищує їх шанси на вступ до університету. До речі, такі заяви представників університетів зменшують потік бажаючих вступати у ці заклади. М. Армстронг, заступник директора школи Чартерхауз, наполягає, що, хоча за- рахування до університету і є найголовнішим аспектом навчання у школі, не менш важливим є зосередження на “всьому” учневі, а не лише на навчальному аспекті, на забезпеченні ширшого життєвого досвіду поза класною кімнатою ра- зом із академічною успішністю [4].

Але зрештою адміністрація Оксфорду згодна, що хоча для зарахування до їх закладу важливі лише академічні успіхи, під час навчання у ньому студенти мають сформуватися у цілісні багатогранно розвинуті особистості, тому вони не відраджують їх від участі у численних видах позааудиторної діяльності.

Отже, із того, що було сказано вище, можна зробити такі **висновки**. Поза- навчальна діяльність є необхідною складовою підготовки майбутнього фахівця у будь-якій сфері діяльності, адже її метою є розширення життєвого досвіду, все- бічний розвиток особистості, отримання необхідних навичок спілкування, мене- джменту та лідерства. Участь у ній є бажаною та підтримується більшістю ви- кладачів, але вона не повинна негативно відобразитися на основній навчальній діяльності студента, бо тільки сукупність академічної успішності та багатогран-

ної особистості є ознаками сучасного інженера, ініціативного, самостійного, готового до прийняття важливих рішень.

Список використаної літератури

1. BEST Educational Committee. "The Role of Extra curricular Activities in the Formation of Engineers" // BEST Educational Committee. – BEST Symposium on Education, Rome Tor Vergata. – 26th July – 1st August 2005. – 16 p.

2. Hantal Omer. TREE (Teaching and Research in Engineering in Europe). Re-engineering Engineering Education in Europe / Omer Hantal. – Firenze University Press. – 2007. – P. 34–40.

3. Engineering Graduates' perceptions of how well they were prepared for work in industry / [Martin R., Maytham B., Case J., Fraser D.]. – European Journal of Engineering Education. – May, 2005. – Vol. 30. – № 2. – P. 167–180.

4. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.telegraph.co.uk/education/universityeducation/7965715/Universities-uninterested-in-pupils-extra-curricular-activities.html>.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2013.

Поникаровская С.В. Внеаудиторная деятельность в высших технических учебных заведениях Западной Европы

В статье определена роль внеаудиторной деятельности студентов в технических университетах Западной Европы, возможности ее осуществления и оценивания, а также отношение преподавателей и студентов к этой деятельности.

Ключевые слова: *внеаудиторная деятельность, социальные навыки, развитие личности, оценка деятельности, академическая успеваемость.*

Ponikarovs'ka S. Extracurricular activities in higher technical educational institutions in Western Europe

The role of extra-curricular activities of students in technical universities of Western Europe, possibilities to realize and assess it as well as attitudes of professors and students to these activities have been considered in this article.

Key words: *extra-curricular activities, social skills, personal development, activity assessment, academic progress.*